

סי' שכח' סי"ב
בדין שאין מחללים שבת ע"י גוים קטנים ונשים

- יומא פד: "ואין עושים דברים הללו" עד "תר".
- רש"י שם.
- תוס' (שם ד"ה אלא בגדולי ישראל).
- רי"ף (על הדף "ואין עושים דברים הללו").
- ר"ן על הרי"ף (ד"ה ואין עושין וד"ה ואיכא).
- שלטי גיבורים (על דפי הרי"ף שם אות א' בא"ד "ואין אומרים" עד "ונראה בעני").
- רא"ש (פ"ח סי' יד' "ואין עושים דברים הללו" עד סוף הסימן).
- טור

• ב"י יב(ב).

• דרכי משה אות ג' (ועיין לקמן באות טו' שהביא שיטת הרבי"ה שנוהגים איכא דאפשר לעשות ע"י גוי, ונראה שלומד הגמ' כהתוס' רי"ד).

• שו"ע.

• ט"ז ס"ק ה'.

• משנ"ב על הסעיף.

האשכנזים האם קימ"ל כהרמ"א או כהט"ז

• במשנ"ב מבואר שפוסק כהט"ז שעושים דוקא ע"י ישראל, ודלא כהרמ"א.

• **שבט הלוי** (ח"ח סי' עדי') עיין לשונו בהערה³.

• **שמירת שבת כהלכתה** (פל"ב ס"ו והערה יז').

³ז"ל "ודעת רמ"א דנוהגין ע"י גוים אם אפשר בלי איחור, וכן ע"י שינוי אם אפשר, והט"ז כ' דלאו מנהג ותיקין הוא מכ"מ גם לדעת הרמ"א אינו מותר רק כשישראל עומד ע"ג גוי ומזרז אותו, והמנהג כסברת הרמ"א אעפ"י שלהלכה עיקר כט"ז".

- **ארחות שבת** (ח"ב עמי רלוי אות לו').

והספרדים איך קימ"ל לדינה

- ודאי יש לנו דעת השו"ע שיש לעשות דוקא ע"י ישראל, וכן פסק **בחזון עובדיה** (ח"ג עמי רפא'). מיקרים שלכו"ע יש לעשות ע"י אינו יהודי.
- **חוט שני** (ח"ד עמי קצ' ד"ה וכן נוהגים).
- **חוט שני** (שם עמי קפט' ד"ה וכן מותר).
- נסיע ברכב ע"י גוי, עיין **תורת היולדת** (פ"ג הערה א' מתחילה **עד** ויעויין אשל אברהם).
- ספק סכנה יש לעשות ע"י גוי לכו"ע, שו"ת **שבט הלוי** (ח"ח סי' עד' ד"ה ומסיים הט"ז) לשונו בהערה⁴.

המשך סימן שכח' סי"ב מלאכות ע"י שינוי

- **שבת קכח**: במתני' ומילדין את האשה וכו'.
- **גמ' שם** "מכדי תנא ליה מילדין" עד נקודותיים.

⁴ ומסיים הט"ז דעיקרא דמילתא שלא ישגיח בגוי כל עיקר אם ראה סכנה בבירור ויש אפילו ספק הצלה, ומזה כתבתי בשבט הלוי ח"ו סי' כ"ה דמשמע דאם אנו עצמינו מסופקים אם יש סכנה אעפ"י שבכה"ג ניתן לחלל שבת, מכ"מ כה"ג לא אמר ט"ז ומותר לעשות ע"י גוי אם ישראל עומד על גביו.

- רש"י ד"ה ביד.

- רמב"ם (שבת פ"ב הי"א).

- מגיד משנה (שם ד"ה וכל שאפשר וכו').

- ב"י סעיף יב' (א).

- רמ"א.

- משנ"ב (סי"ק לה').

- שו"ע (סי' שלי ס"א).

- משנ"ב (סי' שלי ס"ק ה').

- **העולה** : שמצינו מח' ראשונים אם כל דאפשר לשנות משנינן היינו רק ביולדת או גם בשאר חולה שיש בו סכנה, ודעת הרמ"א כהרמב"ן שגם בשאר חולה שיש סכנה אומרים כל מה דאפשר לשנות משנינן, ומשמע שדעת השו"ע כהמג"מ שרק אומרים שכל מה שאפשר לשנות משנינן ביולדת ולא בשאר חולה שיש בו סכנה.

- **אור לציון** (ח"ב פל"ו תשובה ג').

גמ' ספק שבת אחרת. דהיום לא ימות עובדי אלה שפק שאל לא יעשו היום שמתא ימות לשבת (כ) צהלה: והיכי דמי כגון דאמרוהו. רופאיה לעשות לו: הרפואה שמה ימים: דהבריות. רמיה (כ): שמתא יבריא. מאליו: על פי נשים. אם נשים או כותים אומרים צריך און מתלני כו פיהם: אבל מצטרפין לדעת אחרת. כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ושלשה או כותי אומר צריך מטערפין למיחוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל: פיקוח. רישקורמיט"ט גלפ"ו כל(ג) דבר שצריך לו נפש להעביר סכנת מות: דצידי כווריא: עירק (י"ט) עירק חז"יא. כדי להשפיל שפת הטור ויהא נוח ליכנס: נצלה הדלת. והמיוק נצעה: מתבר בשפי. נפרים צריך להטיל נפשה אחרתא כצייני (י) קמטיס בהלקק: ומפסיקין בפני הד"ק. כללים של מהכח או של מהמלא מים ודליקה שיש בה סכנת נפשות קאמר:

[T9] **גמ'** צדינא. מולי השנים והכמים וממחיל צפה וגומר צני מעיס ומסוקן הוא: מאי סימניה. של אמו מולי: רמי דמא (כ) מכידי. כשנותן כלום צנינו וז הדם משורות שינוי: [ג9] **וגרסי'** בגמ' ת"ר מי שאחוז בולמוס מאכילין אותו הקה הקה תחלה. כלומר שאם יש שני איסורין לפנינו האחד איסור לאו כגון נצילה והאחד איסור כרת מאכילין אותו איסור לאו וכן הדין צכל חולה ונשאל הרשב"ד ז"ל גשון הזה (ש"ת ס"י מט) אם היה חולה שיש בו סכנה וצריך לשחוט לו תרנגולת למה לא נאמר לנכרי שיחמור לו* אלא איסור לאו ולא נשחוט ונדמה שזה החולה איזה איסור סקילה והשיב ומעכבו דלמי איסור שבת לא איסור נצילה מדע שאילו לא היה שבת לא היינו מנקהים לו נצילה (כ"י) אלא שחוטא וכיון שכן האיסור העומד עליו ומעכבו הוא ששז הימר גומר לא איסור אחר ולפיכך און ממירין לו איסור נצילה עכ"ל. ותמהני שא"כ מלא תרנגולת* נחורה נאכילנה אותו ולא נשחוט לו כשנסת שאתה אומר שאיסור שבת מעכבו מלשחוט כן איסור נצילה מעכבו מלאכול נצילה זו שאם לא היה איסור נצילה מעכבו היה אוכל אותה (כ) ולמה עומד לפניו איסור שבת יומר מאיסור נצילה ועוד שאפילו היה קן למה לא נאכל אותו האיסור שהוא קל ביותר. אבל ג"ל דלגבי חולה אין איסור נצילה קל מאיסור שבת דנהי דנצילה איסור לאו ושבת איסור סקילה איכה חומרה אחרתא נצילה לפי שהאכלה עובר בלאו על כל זית וזית שבה* כדאמרין לגבי גזיר שהיה שותה יין (גזיר מב). אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת

הנרעין לחולה שיש בו סכנה בשבת אין עושין אותו כלל ע"י נכרים וקטנים ואפילו צאקראי בעלמא שמה יאמרו הנאים (כ) צקושי היתרו פקוח נפש ואין ממירין אותו לכמהה על ידי הממוינים צמלות שמה יצא הדבר שכלא ימאלו עובדי כוכבים וקטנים לא ירלו לחלל את השבת ע"י גדולי ישראל לפיכך אע"פ שחולה שאין בו סכנה אומר לעובר כוכבים ועושה כאלו אין עושין על ידו מפני סכנה. והדר תני ואין אומרים לעשות דברים הללו ולא ע"י נשים או כותים כלומר דנהי שאין עושין דברים הללו כלל ע"י עובדי כוכבים אפ"ה ע"י נשים או כותים עושים אם נודמן הדבר שהרי ממויצין הן בשבת והחמיקו זה ואפ"ה אין אנו מייחסים להם מלאכה זו לומר מתעסק פלוני (כ) או פלוני כותי מצפקות (כ) אם שמה יצאלו להכיר ועמר זה אינם רוצין לחלל את השבת ומכשילין אותו דכותאי לית להו משום לפני עור לא תתן מכשול כדמוכח בריש חולין (ג). וכן הגשים ממון שדעתן קלה עליהן טעוה צנך והיינו דקאמר מפני שמטערפין לדעת אחרת.

אבל בהחושש בפיו לא פליגי עליה דהא רבי יוחנן נמי חש בצפדינא שהוא כאב השניים ועבר לה עם בשבת (ע"ז כת). דכמכה של חלל היא דאמר רב נחמן בר יצחק שאני צפדינא הואיל ומתחלת בפה וגומרת בבני מעים מאי סימנה רמי מודי (כ) מכידי (כ) ואתיה ליה דמא מדריה (כ) (שב) פי' הבשר של שיניו: [T9] מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת: לאיתויי מאי אמר רב יהודה דוחה את השבת: לאיתויי ספק שבת אחרת (כ) היכי דמי כגון דאמרוה לתמניא יומי ויומא קמא שבתא מהו דתימא ניעכביה עד לאורתא כי היכי דלא ניהול עליה תרי שבי קא משמע לן תניא נמי הכי מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו ואין אומרים נמתין לו עד שיבריא אלא מחמין לו מיד וספיקו דוחה את השבת ולא ספק שבת זו בלבד אלא (כ) ספק שבת אחרת ואין עושין דברים הללו לא על ידי נכרים ולא ע"י קטנים אלא על ידי גדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו לא ע"י נשים ולא ע"י כותים מפני שמצטרפים לדעת אחרת: ת"ר מפקחים פקוח נפש בשבת והזרין הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מבי"ד כיצד ראה תינוק שנפל לים פורס מצודה ומעלהו והזרין הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מבי"ד ואע"ג דקא צייד כוורי ראה תינוק שנפל לבור עוקר חוליא ומעלהו והזרין הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מבי"ד ואע"ג דקא מתקן דרגא לחול ננעלה דלת בפני תינוק שובר את הדלת ומוציאו והזרין הרי זה משובח ואינו צריך ליטול רשות מבי"ד ואע"ג דקא מיתבר ליה שיפי מכביין ומפסיקין מפני הדליקה והזרין

א מ"י פ"ב מהלכות שבת הלכה ה' עוש"ע אר"ס סימן שבת ט"ף ג: ב מ"י פ"ב מהלכות שבת הלכה ז' סמג שס טו"ש"ע אר"ס סימן שבת ט"ף יא: ג מ"י פ"ב מהלכות שבת הלכה ג' סמג שס טו"ש"ע אר"ס סימן שבת ט"ף יב: ד מ"י פ"ב מהלכות שבת הלכה טו ז' סמג לארין סה עוש"ע אר"ס סימן שבת ט"ף יג:

שיבת ריב"ב
פיסקא מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת: גמ' היכי דמי כגון דאמרוהו. רופאיה לעשות לו הרפואה שמה ימים רפואה: שמונה ימים נעכביה. מהו דתימא נעכביה מלשעות לו הרפואה: עד לאורתא כי היכי דלא ניהול עליה תרי שבי קמא ליה דתימא שפי קמא ליה דתימא להחייבו מתן עד שיבריא: שמתא יבריא. מאליו: אלא אפילו ספק שבת אחרת. כדאמרין לעיל מפני שמצטרפין לדעת אחרת. כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם לפי שמדמין דבר לזכור. ורבינו שלמה גורס אבל מצטרפין לדעת אחרת ומפרש אין אומרים לעשות דברים הללו על ידי נשים ועל ידי כותים שאם נשים או כותים אומרים צריך און מתלני כו פיהם: אבל מצטרפין לדעת אחרת כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואשה או כותי אומר צריך מטערפין למיחוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל: וקשיא לי הכותב אי איכא תרי דאמרי צריך לפה אנו צריכין לצרוף הא ק"ל דכל היכא דאיכא תרי דאמרי צריך אע"ג דאמרי מהו לא צריך מאכילין אותו דתרי כמאה ומאה וספק נפשות להקל ויש לומר דה"ק כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואחד חן השינים שאמרים צריך אשה או כותי מצטרפין למיחוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל: אע"ג דקא צייד כוורי. אצ"ג שהוא דא גביה כשמצלה את התינוק: עוקר חוליא. להשפיל שפת הטור ויהא נוח ליכנס: אחרתא. מתבר לה שיפי. שהוא מפצל עצים שראים למלאכה:

שלמי הכפורים

א ונור ס"י שבחן היה חולה וצריך לבשר שוחטין לו ולא יתנו לו בשר נבלה: לשון ריב"ז:

ה"ג את טו ואין אומרים ליעשו דברים הללו ע"י עובדים או ע"י קטנים שאין בני עובדי שמה עושה חמור החמור יסתכן החולה אלא עושין ע"י גדולי ישראל שהן בני עושה המלאכה שם וחס היו הננאלים שם נכרים או קטנים עושין על ידם ואין מתלני ע"י גדולי ישראל הואיל ואיפשר לעשות הדבר צהיתר און לעשות בצאיור כגון שצייר מו"ה (פסקי הרי"ף סוף ורנאה צניי שם היו צריכין לשחוט תרנגולת לחולה בשבת והיו עובדים נמאליים עם מוטב לנבלה ע"י עובדים ויחלל החולה נבלה ואל ישחוט ישראל שיש בו איסור סקילה שיש לו ליקר אחר האיסור הקל ועוד מוטב יעבור החולה על עמו ואל יעבור אחר בשבילי אם אין של עם עובדים ולא קטנים אלא גדולי ישראל אין מתלני את השבת ע"י נשים על

שחוטא וכיון שכן האיסור העומד עליו ומעכבו הוא ששז הימר גומר לא איסור אחר ולפיכך און ממירין לו איסור נצילה עכ"ל. ותמהני שא"כ מלא תרנגולת* נחורה נאכילנה אותו ולא נשחוט לו כשנסת שאתה אומר שאיסור שבת מעכבו מלשחוט כן איסור נצילה מעכבו מלאכול נצילה זו שאם לא היה איסור נצילה מעכבו היה אוכל אותה (כ) ולמה עומד לפניו איסור שבת יומר מאיסור נצילה ועוד שאפילו היה קן למה לא נאכל אותו האיסור שהוא קל ביותר. אבל ג"ל דלגבי חולה אין איסור נצילה קל מאיסור שבת דנהי דנצילה איסור לאו ושבת איסור סקילה איכה חומרה אחרתא נצילה לפי שהאכלה עובר בלאו על כל זית וזית שבה* כדאמרין לגבי גזיר שהיה שותה יין (גזיר מב). אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת

שחוטא וחד לאו הוא דליכא דמעשה שבת מותרין דק"ל (צ"ק ע"ה) היא קודש ואין מעשיה קודש ומש"ה לאוין הרכה דנצילה לא מיקרי איסור קל לגבי חד לאו דשבת ואע"ג דהו איסור סקילה*: [T9] **לאיתויי** ספק שבת אחרת. אפילו אין הספק לשבת זו דפשיטא לן דהיום לא ימות אלא ספק שאם לא יעשו לו היום שמה ימות לשבת אחרת הצלה והיפי דמי כגון דאמרוהו רופאים לעשות לו אומה רפואה שמונה ימים רופאים דהבריות. רמיה גופו: ואין אומרים נמתין לו עד שיבריא. שאם אמרוהו רופאים צריך חמין להשקותו ולהברותו דהיינו רחילת כל גופו אלא אומרים נחם לו חמין להשקותו בלבד שמה יצירא צוה ולא יחא צריך חמין להברותו אלא עושין צבת אתה כל מנה שאמרוהו צו הרופאים:

עושים דברים הללו ע"י עובדי כוכבים ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרים לעשות דברים הללו ע"י נשים ולא ע"י כותים מפני שמצטרפין לדעת אחרת. כן היא הגירסא בהלכות הירוש"ף ז"ל (ויוכסי פירושא) שהדברים

ת"ר מפקחין פקוח נפש. צכל דצר צריך לנפש להעביר סכנת מות: כיצד ראה תינוק. להכי טקט הני משום דככולהו לא צריך לאומרוהו דכל אלס צקי יודע ע"כ צבס סכנה: ואע"ג דקא צייד כוורי. כל הני אע"ג דקא אמרינן הכא לישנא ימירא דייק דקמיא דאין צריך ליטול רשות מבי"ד ולמה ליה דמי הכי הא מני ליה והזרין ה"י משום אלא הא אמה לאשמועינן דאע"ג דהא עבדי מלאכה אחרת והוא צריך אליה שרי: עוקר חוליא. להשפיל שפת הטור כדי שיהא נוח ליכנס: מתברר שיפי. קיימין להדליק:

בצ"ל (פ"יש): (ז) לפ"ד ה"רין לקמן אין עושין כלל ע"י גבירי שמתא יאמרו בקישי היתרו פיקוח נפש ויב כו' (ריש מרובעונין): (ח) הוקף בדפוסא: (ט) אפשר בשלמא איסור נבלה לא נדחה בחול בודאי וא"כ אי שבת לא נדחה רק משום שיש כאן איסור שבת אחר ורצה לדחותו איסור נבלה ע"י אביר הרהב"ד הואיל ואיסור שבת מעכבאי איסור שבת הותר והבן (ריש מרובעונין): (י) ג"ז ד"ת: (יא) שמתא יאמרו הרוואים בקישי היתרו. כצ"ל (ריש ר"ת, פ"יש): (יב) אשה פלוגית כצ"ל (בי"ח): (יג) בפקוח נפש זה (ד"ח): (יד) הבאה והכי מני הוי דיבור אחד (בי"ח): (טו) הציית נופא כצ"ל (בי"ח) (כדפוסו היתה לפני הבי"ח כתוב להברותו שמתא יבריא וע"ז כתב הבי"ח הגהות והובאת ורבינו נוסף ע"י מהר"ם: (טז) ככל כצ"ל (בי"ח): (יז) ג"ב כל הני אצ"ג כו' כפ"ש ה"רין (בי"ח): (יח) ג"ז מהר"ם: (יט) בריש"י בגמ': (כ) בשיפי: (כא) בריא"ז: (כב) פצרפין לדעת אחרת: (כג) בריא"ז: (כד) מוטב: (כה) בריא"ז: (כו) נוסף: שאק לחלל:

אחוז חן השינים שאמרים צריך אשה או כותי מצטרפין למיחוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל: אע"ג דקא צייד כוורי. אצ"ג שהוא דא גביה כשמצלה את התינוק: עוקר חוליא. להשפיל שפת הטור ויהא נוח ליכנס: אחרתא. מתברר לה שיפי. שהוא מפצל עצים שראים למלאכה:

א מ"י פ"ב מהלכות שבת הלכה ה' עוש"ע אר"ס סימן שבת ט"ף ג: ב מ"י פ"ב מהלכות שבת הלכה ז' סמג שס טו"ש"ע אר"ס סימן שבת ט"ף יא: ג מ"י פ"ב מהלכות שבת הלכה ג' סמג שס טו"ש"ע אר"ס סימן שבת ט"ף יב: ד מ"י פ"ב מהלכות שבת הלכה טו ז' סמג לארין סה עוש"ע אר"ס סימן שבת ט"ף יג:

שיבת ריב"ב
פיסקא מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת: גמ' היכי דמי כגון דאמרוהו. רופאיה לעשות לו הרפואה שמה ימים רפואה: שמונה ימים נעכביה. מהו דתימא נעכביה מלשעות לו הרפואה: עד לאורתא כי היכי דלא ניהול עליה תרי שבי קמא ליה דתימא שפי קמא ליה דתימא להחייבו מתן עד שיבריא: שמתא יבריא. מאליו: אלא אפילו ספק שבת אחרת. כדאמרין לעיל מפני שמצטרפין לדעת אחרת. כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם לפי שמדמין דבר לזכור. ורבינו שלמה גורס אבל מצטרפין לדעת אחרת ומפרש אין אומרים לעשות דברים הללו על ידי נשים ועל ידי כותים שאם נשים או כותים אומרים צריך און מתלני כו פיהם: אבל מצטרפין לדעת אחרת כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואשה או כותי אומר צריך מטערפין למיחוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל: וקשיא לי הכותב אי איכא תרי דאמרי צריך לפה אנו צריכין לצרוף הא ק"ל דכל היכא דאיכא תרי דאמרי צריך אע"ג דאמרי מהו לא צריך מאכילין אותו דתרי כמאה ומאה וספק נפשות להקל ויש לומר דה"ק כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אינו צריך ואחד חן השינים שאמרים צריך אשה או כותי מצטרפין למיחוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל: אע"ג דקא צייד כוורי. אצ"ג שהוא דא גביה כשמצלה את התינוק: עוקר חוליא. להשפיל שפת הטור ויהא נוח ליכנס: אחרתא. מתברר לה שיפי. שהוא מפצל עצים שראים למלאכה:

סימן עד

[סי' שכ"ח סעיף י"ב - קביעות הלכה מי הקודם להשתדל בפקו"נ]

י"ג

סי"ב. כשמחליין שבת משתדלין שלא לעשות ע"י גוים קטנים ונשים אלא ע"י ישראל גדולים וזני דעת.

אכתוב בקילור שיטת הראשנים צרייתא דיומא פ"ד ע"ז דרש"י גרס ואין עושין דברים הללו לא ע"י א"י ולא ע"י כותים (קטנים) ואין אומרים יעשו דברים הללו ע"פ נשים וכותים, ופרש"י דאם אמרו נשים או כותים שריך לחלל שבת אין מחליין על פיהם אבל מלטרפין לדעת אחרת והוא חידוש דאין מחליין ע"פ נשים, - והר"ן כ' שהקשו עליו משבת קכ"ח ע"ז דקוראין לה חכמה, וכ' דשאני עינין לידה דודאי עושים ע"פ נשים, מכ"מ אם אשה אומרת לריך, והשאר לא יודעים ודאי נעשה ספק נפשות.

שיטת הרי"ף לפי דעת הר"ן, דע"י גוים וקטנים אין עושין בשום פנים וע"י נשים או כותים עושין הדבר בהזדמנות ומקרה לא מיחדים אותם לפקוח נפש שמא יעלה בלצם שאנו רואים להכשיל אותם בחילול שבת, - וזכ"י אחר כ' הר"ן דטעם נשים וכותים שאין מוסרין להם לזדום העסק והפקוח הזה שמא יתעללו או יפגעו, אבל מלטרפין עם ישראל, והאשה והכותי מתעסקין ע"י ישראל דכיון שהישראל עוסק ג"כ הם גם יזדרזו.

ולהרא"ש הסבה שאין מוסרין להם שהככרי והאשה יעלו בדעתם שלא ניתן שבת לידמות ובשביל זה מוסרין להם, ויבאו להתעלל בפקו"ג ויבא לידי סכנה.

ולשון השו"ע משתדלין שלא לעשות וכו' פוחת קלת מלשון איסור וצרמז"ם ושאר ראשנים הלשון כמו צרייתא אין עושין דהוא לשון איסור.

והנה הא דאמרנו דע"י נשים כשזדמן מותר ורק אין מיחדים אותם לכך, כ' בתשב"ץ ח"א סי' כ"ד, דאפילו יש שם ישראל אחר אין לו לעשות עלמו חסיד לומר מוטב שתחלל שבת על ידו ולא על ידי לפי שהר"ז ה"ז משוּבָּח, ועוד כ' שם דלכתחלה ע"י חכמי ישראל כדי לחשוש לשיטת הרמז"ם צפיה"מ דפי' כן גדולי ישראל, ואם יש קלת איחור ע"י גוים ע"י עם הארץ עושין, ואם יש קלת איחור ע"י שמחכים גם להם פשיטא דעושין גם ע"י אשה, וגם ע"י גוי אם אין אחר גם לדעת המחבר עיין במ"צ כאן וכתשובת תשב"ץ סס.

• **ודעת** רמ"א דנוהגין ע"י גוים אם אפשר בלי איחור, וכן ע"י שינוי אם אפשר, והט"ז כ' דלאו מנהג ותיקין הוא מכ"מ גם לדעת הרמ"א אינו מותר רק כשישראל עומד

אלא דראיתי להגאון מהרש"ק שם בחכמת שלמה דבר פלא שכ' דכ"ז צעורין עין אחד, אבל צעורין של שתי עינים צאופן דנעשה סומא גמור נהי דלא הוי פקוח נפש וסכנת הגוף רק סכנת אבר מכ"מ כיון דלר' יהודה סומא פטור מן המלות נהי דלא קיי"ל כר"י כמש"כ כל הראשנים מכ"מ כיון שצ"י סי' תע"ג הביא מרבינו ירוחם דקיי"ל כר"י, ולענין פקוח נפש יש לחוש לזה, עפ"י דרש"י ז"ל דמוטב לחלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, אלא דמיד הרגיש הגאון מהרש"ק דלית דחש להא דר"י איצרא צכ"ז כתב כיון דע"י סמיות עינים יתבטל מתלמוד תורה וכו' והרי ארז"ל דת"ת גדול ממעשה וא"כ אם בשביל המעשה מותר לחלל שבת ק"ו עבור הת"ת, איצרא כ' לזקוף דלא מלאו לבו להקל מכ"מ ראה זה ללירוף, - וכה"ג ראיתי בתשובת חתן סופר סי' ל"א שם שכ' בדרך אפשר דלר' יהודה דסומא פטור מן המלות, וא"כ הוא בגדר מוטב שיחלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה ורצה להעמיס כזה בלשון הרמז"ם פ"ב מה' שבת אלא גם הוא ירא לחדש כזאת כיון דלא מלא ראי' ע"ז.

ובעניותי דאין מקום לדון ע"ז דגם אם כימא דמכח היסוד דמוטב לחלל שבת אחת וכו' נכנס גם סכנת ציטול כל המלות היינו במלות לא תעשה דאנו אומרים דמוטב לעבור על ל"ת החמור דשבת שלא יעבור על כל ל"ת שבתורה, אבל פשיטא דלא נחלל שבת על קיום מלות עשה אפילו מ"ע שכל התורה, וכיון שכ' בס' המכריע סי' ע"ח דסומא פטור רק ממלות עשה אבל לא לא תעשה, וכן מלאתי בקרבן נתנאל קידושין ברא"ש סי' מ"ט אות ט' דסומא גם לר"י יחייב בל"ת, (דלא כג' הרא"ש שם לפנינו והק"כ מחקו יעשה"ה) א"כ פשיטא דאינו בגדר מוטב לחלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה דהיינו שמירה ממלאכת שבת.

איברא דעלם היסוד דפקוח זה כולל לאו דוקא סכנת הגוף אלא גם סכנת אבדון הכפש מצוחר בשו"ע או"ח קוס"י ש"ז לענין בת שנתפסה להוליאה מכלל ישראל דמותר לחלל שבת עליה אפי' באיסור תורה והזכרו שם בפוסקים צ' טעמים הא' דמוטב שיעשה אחד איסורי זוטא דחילול שבת אחת ולא יעשה חזירו איסורא רבא דחילול כל ימיו וכה"ת, צ' דרשת מוטב שיחלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה, ומה"ע מסופק מג"א שם אם שייך זה בקטן כיון דעכשיו לא מנווה, - אבל כ"ז לענין איסורים לא משום פטור מ"ע או פטור תלמוד תורה, וע"ע מה שדנתי ציטוד זה לחילול שבת מפני איסורי תורה בשו"ת שבת הלוי ח"ג סי' ל"ז אות ד'.

איברא מודינא דאינו כלל לכל מחלה דיודע מכמה מחלות ובפרט אחרי נתוחים שהאכילה היא סכנת מות ממש לחולה, וה' יולכנו בדרך אמת.

סימן עה

[סי' שב"ח סעיף י"ג]

סי"ג. כל הזריז לחלל שנת ה"ז משוכח אפילו אם מתקן עמו דבר אחר וכו' ובמג"א מגמ' יומא פ"ד ע"ב נעל הדלת בפני התינוק שובר הדלת ומוציאו אעפ"י שמפלל אותו כמין עלים שראוים למלאכה שמה יצעת התינוק וימות ע"כ.

וברש"י יומא שם נעללת דלת, והתינוק נבעת ע"כ, משמע לכאורה דוקא שעובדא היא שהתינוק נבעת, אבל שמה יצעת וימות לא חיישינן, אבל לשון הרמב"ם משמע דכל אופן חיישינן שמה יצעת, ולהלכה פשוט דנחוש לדעת הרמב"ם ומג"א שהעתיקו, - מ"מ קלת ספק אם זה דוקא בתינוקות כלשון הגמ' שהם קטני קטנים או אפילו קטנים מצוגרים כגדולים, והי' מקום לחלק בזה דכה"ג בעינן נבעתים ממש כרש"י לא שמה יצעתו כיון שעכשיו אינם נבעתים [שו"ר במו"ק להגאון יעב"ץ דהיינו תינוקות ככני שש, מלבד אם יש לחוש שיבעת ויפחד אפי' גדולים מזה וזה כדברינו] ולמדנו מהלכה זאת כי הבעתה גדולה ספק פקו"ג הוא ופשיטא דזה גם בגדולים, ומצינו כמה עובדות בחז"ל כי התרגשות פתאומי גרם למיתה, א"כ נהי דמציאות זה שנעל דלת לפניו לא שייך בגדולים דאינם נבעתים מזה, אבל פשיטא דנבעת ממש במציאות אחר אפילו גדול ורואים הקיימים לכך דמורה לחלל שנת עליו.

ובענין אם מותר לכיין לכך לעשות מלאכת איסור עם מלאכת פקו"ג כיון שעלם הפעולה היתר ומורה, ידוע שיש גירסות בגמ' יומא שם אם גורסים אעפ"י דמכין ובלח"מ פ"ב משנת כ' בפשיטות לאיסור, ועיין פמ"ג בא"א כאן כ' כן, - וברש"א שנת סו"פ האורג כ' בפשיטות להיתר, וכן הסכים הר"ן שם אלא דחולקים בטעם ההיתר ולהרש"א משום דעיקר הפעולה פועלת היתר אע"ג דאינו פקו"ג, ולר"ן דוקא משום דעיקר הפעולה עבור פקו"ג, משא"כ אם עיקר הפעולה פועלת היתר כגון נעילת דלת מ"מ אם עושה עמה ביחד גם מלאכה כגון לידה אסור מה"ת דאנו מיחסים ע"י מחשבת לידה כאילו גם המלאכה היתה בשבילה ובמאירי יומא אסור במכין לעשות גם מלאכה, ועיין שער הל"ן כאן העיר דמחלוקת קדמונים גדולה היא, ועיין בס' תהל"ד כאן.

ע"ג גוי ומרזו אותו, והמנהג כסדרת הרמ"א אעפ"י שלהלכה עיקר כט"ז.

ומסיים הט"ז דעיקרא דמילתא שלא ישגיח בגוי כל עיקר אם ראה סכנה בצירור ויש אפילו ספק הלכה, ומזה כתבתי בשבט הלוי ח"ו סי' כ"ה דמשמע דאם אנו עלמינו מקופקים אם יש סכנה אעפ"י שצכה"ג ניתן לחלל שנת, מכ"מ כה"ג לא אמר ט"ז ומותר לעשות ע"י גוי אם ישראל עומד על גביו.

ומה שטען הט"ז דיבא לידי מכשול לעתיד שיסברו שר"ך לחכות על גוי, אמנם החכם עיניו בראשו דלפעמים הישראל ע"י שנוש שנת עליו לא יעשה כל זרכיו בשלמות, ואולי לזה כ' הט"ז והתש"ץ דלכתחלה יעשה ע"י חכם גדול, מכ"מ אין לנו להרהר על דעת הט"ז בזה, ודע דלשון המאירי יומא פ"ד ע"ב ואין לריך לעשות דברים אלה לא ע"י גוי ולא ע"י קטנים אלא אף בגדולים, הנה לשון זה משמע דע"פ אין איסור בדבר דלא כרוב דעת הראשונים.

סי" ואם רופא אחד אמר לריך ורופא אחד אומר א"ל מחליין וכו'. עיין במג"א ס"ק ו' בשם הרדב"ז חולה אמר לריך אני לתרופה פלונית ורופא אמר אין לריך שומעין לחולה ואם רופא אומר שזוהי תרופה מוזקת לחולה שומעין לרופא, ובסי' תרי"ח כ' מג"א ג"כ בשם הרדב"ז דאם חולה אומר לריך אני לאכל ביו"כ ורופא אומר שמזיק לו שומעין לחולה, - ובישוב הסתירה כ' אחרונים דיש הדין בין תרופה לאכילה, דתתרופות הרופא בקי טפי.

ובעיה"ש סי' תרי"ח - ה' הרעיש ע"ז דגם באכילה זה מהלכות הרפואה ע"י הרופאים לקבוע אם האכילה מזיק לו או לא והניה בלע"ג ומזה ראה העה"ש לומר דדברי הרדב"ז במג"א סי' תרי"ח הם בחולה שאינו מוטל במטה רק הם מצעלי מיחוסים ההולכים בשוק רק שיש להם מיהא חזק בלב בראש או במעיים כמו שחפת דבזה האדם עלמו בקי יותר בטבעו מהרופא המבקר לפעמים, ואין לרופאים הלכות ברורות בצעלי מיחוסים, אבל בחולה המוטל במטה פשיטא ששומעים לרופא אפילו בחול אם אומר שהאכילה תזיקנו יעשה עוד צעה"ש.

אמנם בשבט הלוי ח"א סי' קס"ד כתבתי דלא ראה דברי הרדב"ז עלמו סי' אלף קי"ח דמוכח דמיירי בחולה של סכנה ממש כשאר רוב חולים של סכנת נפשות המוטלים במטה מחליו, וההדין בין תרופה לאכילה פשוט דבאכילה עומדים לפנינו ב' דברים היזק וסכנת הרעבון של החולה שזועק שהרעבון מזיק לו ולעומת זה אמירת הרופא שבדאי מודה שהאכילה תשקט סכנת רעבון אלא שממקום אחר תזיק לו האכילה, בזה כיון שסכנת רעבון השתא ברורה לפנינו משא"כ ההיזק מניחוס חשש ההיזק מפני סכנת רעבון דהשתא, יעשה בשצה"ל.

כופין על הצלת נפשות

ה. חולה שיש בו סכנה, או אדם אחר הנתון בסכנה, שמסרב לחלל את השבת להצלת חייו, או שאינו רוצה שאחרים יעשו להצלתו, יש לשכנעו שחילול שבת לצורך פיקוח נפש הוא מצוה, ואם אינו משתכנע - אף כופין אותו (טו).

מצילין ע"י ישראל

• ו. כאשר מזדמן מקרה של פיקוח נפש וצריך לחלל את השבת להצלת חייו האדם - אין לעשות זאת על-ידי נכרי (אם אין בטיפול של הנכרי יתרון כלשהו בעצם ההצלה) (יז), אלא היהודי ישתדל לעשות בעצמו, ובודאי שאין להביא לידי כך שהדברים ייעשו בידי יהודי שאינו נזהר בשמירת שבת (יח).

הצלה שהתבררה כמיותרת

ז. מי שחילל את השבת לצורך פיקוח נפש, ואחר כך התברר שלא היה צורך בכך, כגון שהשתפר מצבו של החולה, או שהחולה נפטר, או שאדם אחר כבר עשה את הנדרש לעשות (יט) - אף-על-פי-כן עשה מצוה ויש לו שכר טוב מאת ה' ית' עבור מחשבתו הטובה (כ).

שיחלל את ש"ק לצרכיו, כי דרכיה דרכי נועם, שו"ת ח"ס אה"ע ח"ב סי' פב סוד"ה הנה בהאמנת. וע"ע מנחת שלמה ח"א סי' ז סוף אות ג, דספיקא מיהו הוה ומחללין עליו את השבת. ולכן, מי שטוען, שחושש להתקף-לב ורוצה שיעבירו אותו לביה"ח, מותר לחברו להסיעו. ואם רופא אחד, או החולה עצמו, אומר שצריך לחלל, ורופא אחר אומר שא"צ, דלדינא נקטינן דמחללין, וכמבואר סי' שכח סע' י, מותר לחלל אף זה שאומר שא"צ, עיין יסודי ישורון ח"ד דף רלט ושו"ת ציץ אליעזר ח"ח דף צו ס"ק יח. (טו) סי' שכח במ"ב ס"ק ו. וע"ש בפמ"ג א"א ס"ק א, דבספק נמי כופין אותו, וע"ש במ"ב ס"ק ה, דבעינן שתהא הרפואה ידועה לאנשים או ע"פ מומחה, ועיין להלן סע' יח ובהערה ע. ועיין מו"ק על שו"ע סי' שכח, דהא דכופין היינו כשרוצה למנוע מרפואה ודאית, אבל אם נמנע מפני שאינו מחזיקה לרפואה בדוקה... אין כופין, וכ"ש אם חושש שהיא מזקת לו אותה התרופה שסדר לו הרופא... והיינו בתרופה... ואף הרופא עצמו אינו יודעם ומכירם בבירור אלא באומדנא גרידא ומנסה הוא בתרופות מסופקות לעצמו, אז ודאי אשרי הנמנע מהם לעולם, ואינו בוטח ברופא ב"ו ובתרופתו, ויניח הדבר ביד רופא חנינם הנאמן... ועיין מו"ק סי' קצו "ואצלי שווה הוא האוכל ביה"כ מפני הסכנה, כמתענה בו, כי מי שצווה על התענית וכו'" ועיין שמות כא יט בראב"ע, ויקרא כו יא ברמב"ן, ועיין שו"ת אב"נ חו"מ סי' קצג, ארחות חיים סי' שכח ס"ק ג, שו"ת יביע אומר ח"ד חו"מ סי' ו ס"ק ד ושרד"ח מערכת יוהכ"פ סי' ג ס"ק כד ולהלן הערה ע. • (יז) עיין סי' שכח סע' יב ובמ"ב ס"ק לז, ע"ש הטעם, כי היהודי יעשנה בזריזות יתר, ולטעם זה, אם היהודי עומד על גבי הנכרי ומזרוזו לחילול - עדיף טפי ע"י גוי ולא יעשנה היהודי, עיין ארחות חיים סי' שו ס"ק יג וסי' שכח ס"ק יג. ועיין סי' שכח במ"ב ס"ק לג טעם אחר בשם הרא"ש ביומא, דחיישינן זימנין דליתנייהו, ואתי לאהדורי אבתרייהו, ור"ל דהתירו שמא מכשילם לעתיד לבוא, ולפ"ז אפי' הגוי נמצא לפנינו ג"כ לא יעשה על ידו, ועיין קצוה"ש סי' קלה בכדה"ש ס"ק ט, דאפי' בא להחמיר ע"ע לעשות ע"י נכרי, יש בכך לפי דעה זו איסור מדברי סופרים, ועיין סי' שכח בט"ז ס"ק ה, דלטעם זה האחרון הבא לעשות ע"י נכרי המזומן, לכל הפחות יגלה לרבים באותה הפעם שיש היתר לישראל עצמו לעשות, ע"ש. • (יח) כי גם הוא מוזהר על החילול, ועיין סי' שכח במ"ב ס"ק לג לענין חילול שבת ע"י נשים, והה"נ הכא, ועיין ארחות חיים שם ס"ק יב בשם פיה"מ להר"מ, ועיין להלן הערה קל. (יט) עיין סי' שכח סע' טו ובמ"ב ס"ק מ, וע"ש בביה"ל ד"ה ויש, דדין זה האחרון מייירי בחולה בהול וכל אחד חשב שהוא יקדים את חברו, וע"ש בכף החיים ס"ק צב, דאי נמי שכל אחד לא ידע בחברו. (כ) סי' שכח סע' טו ובמ"ב ס"ק מב; ושמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דמכיון שאמרה תורה וחי בהם, ולא שימות בהם, מסתבר דכל מה שעשה בשביל ספק פקו"נ, אפי' אם נתברר שטעה, מ"מ אינו חשיב כטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה, ושפיר פטור מחטאת, אפי' בכה"ג שלא היה כ"כ בהול, וכמו"ש ביומא פה א תוד"ה ולפקח, דהכל כלול בקרא דוחי בהם (אך אם עשה מלאכה לצורך רפואה וטעה ונתברר שע"י זה המית את החולה, אפשר דאף בכה"ג שהרופא חייב גלות משום רציחה,

עשיית מלאכה בנכרי ובקטן לצורך פיקוח נפש

- לו. בכל מקרה שהדבר בהול אסור להתמהמה ולחפש נכרי שיעשה את המלאכה אלא יעשנה הישראל בלי שיהוי, אמנם במקרה שברור הדבר שאין שום סיכון בהמתנה לנכרי ממתנינים לו שיעשה את המלאכה, וראה הערה^{מח}. במקרה שאין נכרי במקום אם יש אפשרות לעשות את המלאכה על ידי קטן ולא יגרם בזה שום סיכון לחולה עושים את המלאכה על ידי קטן^{מט}.

עשיית מלאכה בשינוי

לז. עוד כתבו הפוסקים דבמקרה שאפשר לעשות את המלאכה בשינוי ואין בדבר שיהוי המסכן את החולה יש לעשותה על ידי שינוי^י, שבאופן זה אין זו מלאכה דאורייתא אלא מלאכה דרבנן.

סדרי עדיפויות בעשיית מלאכות לצורך חולה

נתבאר לעיל שהואיל ושבת דחוויה אצל פיקוח נפש לכן כל שאפשר למעט במלאכות או בחומרתן של המלאכות צריך למעט. ומעתה יש לברר כאשר ישנן כמה אפשרויות לעשות את המלאכה מהי האפשרות היותר קלה כדי להעדיף אותה.

ומצינו בגמ' ובפוסקים סוגיא אחרת [שאינה עוסקת בדיני פיקוח נפש] שגם בה ישנם סדרי עדיפויות, והיא הסוגיא דשבת דף קנג. במי שהחשיך לו בדרך, שהובאה להלכה בשו"ע סי' רס"ו, ומשם יש ללמוד לנידון דידן גבי פיקוח נפש.

ודע שכל דינים אלו של סדרי העדיפויות נאמרים רק באופן שאין הדבר בהול כלל ואין שום חשש לפיקוח נפש בהעדפת אפשרות זו על חברתה.

לח. הנצרך לעשות מלאכה לצורך פיקוח נפש ואין הדבר בהול, ויש לפניו

מח. סי' שכ"ח סי"ב ברמ"א. אמנם עיי"ש במשנ"ב ס"ק ל"ז שהביא שהט"ז כתב דעדיף לעשות ע"י ישראל כיון שהוא יזדרז בזה יותר וכל הזריז ה"ז משובח. ונראה דהכל לפי הענין.

מט. משנ"ב שם ס"ק ל"ו.

נ. רמ"א שם, ועיין להלן פרק ל' מסעיף ל"ו ואילך מהו שינוי שאין בו איסור תורה רק איסור דרבנן.

- פג. חולה שיש בו סכנה שמחללים עליו את השבת, משתדלים שלא לעשות על ידי נכרים או קטנים, אלא על ידי ישראל גדולים ובני דעת. והטעם כתב הרא"ש (פ"ח דיומא סי' יד), מפני שפעמים אינם נמצאים אצלנו, ויבאו לחזר אחריהם, ומתוך כך יבא החולה לכלל סכנה^(טו).

בתוס' רי"ד (יומא פד:), כשצריך לחלל עליו שבת, אין מניחים לעשות ע"י נשים וע"י נכרים, והדיוטות ככותאי דמי, מפני שיבאו לעשות כן גם לחולה שאין בו סכנה, שאינם יודעים להבחין שטעם הדבר לפי שהוא חולה שיש בו סכנה, אלא ע"י חכמים שלא יבאו להקל במקום אחר, אבל ודאי שאם אין שם אלא הם עושים על ידם שבעבור הגזרה לא נניח אותו עד שנחזר אחר החכמים שמא יכבד חוליו ויבא לידי סכנה. אבל כשיש שם אנשים חכמים עושים הם עצמם. עכת"ד. וכן כתב בספר פסקי רבינו ישעיה מטראני (יומא פד:). וכ"כ הרי"ז (יומא שם). וכיוצא בזה כתב מהרי"ל (הלכות יוהכ"פ אות ד עמוד שלה). ע"ש. [והנה בשו"ת אגרות משה (חאו"ח ח"ה סי' כה) הביא מה שכתב בשלטי הגבורים (יומא פד:), דמה שאין מחללים את השבת ע"י נשים וע"י הדיוטות, שמא יעלה בדעתן לחלל אפילו במקום שאינו ראוי לחלל, אלא ע"י חכמים שיודעים מתי ראוי לחלל שבת, והוא רק במקום סכנה וכו'. וכתב על זה, שדברים תמוהים הם, שהרי יש שם גם אנשים שאומרים שהחילול הוא רק משום חשש סכנה וכו'. ע"ש. והנה דברי השה"ג מאיש לקחה זאת הוא הרי"ז, ועפ"ד מר זקנו רבינו ישעיה הראשון, והן הן דברי הרמב"ם בפירוש המשנה (שבת פי"ח מ"ג), דחיישינן שהנשים ועמי הארץ יבאו להקל ולולול בחילול שבת, בזמן אחר. וא"כ לא על השה"ג תלונתו. ונראה שדברי הרמב"ם אשתמטיתה להאגרות משה]. אולם בשו"ת הרשב"ץ ח"א (סי' נד) כתב, דמה

הרב המקובל השמ"ש לכתוב בעצם יום השבת קמיע לסגולה, תמוה מאד מצד הדין, כי לא שמענו מעולם היתר לחלל שבת באופן כזה, שהרי כ' הרמב"ם (יומא פג.), שאין עוברים על המצות אלא ברפואה שהיא בדרך הטבע, אבל דברים המרפאים דרך סגולה אסור וכו', והרי חכמי הספרדים אינם זזים ימין ושמאל מדברי הרמב"ם ופסקיו, ואיך חכם ספרדי עשה מעשה בהיפך מוחלט מדעת הרמב"ם. וצע"ג. עכת"ד. ונעלם מעינינו הברולח שעל מדוכה זו ישב מרן החיד"א בשלשה מקומות הנ"ל, ברכי יוסף, וחיים שאל, וטוב עין, והוא מלאך מליץ טוב על מי שעשה מעשה כנ"ל. ואם אמת הדבר הזה שהרש"ש עשה מעשה להקל, אפשר שהוא ז"ל כל יקר ראתה עינו, וראה דברי הראשונים שחולקים בזה על הרמב"ם, ובספק פקוח נפש מצא שיש לסמוך עליהם אפי' נגד הרמב"ם. וס"ל דההיא דר' מתיא בן חרש דפליגי רבנן עליה והלכתא כוותייהו, משום שלא היתה רפואה גמורה שהוכחה על ידי נסיון. פו) ביומא (פד:) איתא, ואין עושים דברים אלו (לחולה שיש בו סכנה), לא על ידי נכרים ולא על ידי קטנים, אלא על ידי גדולי ישראל. וכתב הרמב"ם בפירוש המשניות (שבת פרק שמנה עשר משנה ג), שלא יחללו שבת לחולה על ידי קטנים ולא נכרים ולא עמי הארץ, כדי שלא ינהגו עצמם בחילול שבת, ויקל עליהם חילול שבת, והם לא ידעו שלא נעשה כן אלא מפני הצורך וההכרח הגדול, אבל עושים אותו ע"י גדולי ישראל וחכמיהם. ע"ש. וכיו"ב כתב

משום איזה חשש דשמא הקטנים ועמי הארץ יבאו להקל בחילול שבת. ובע"כ צ"ל שהרמב"ם ס"ל שבת הותרה במקום פקוח נפש. וא"כ א"צ להדר אחר היתר. והנה גם בספר עמק ברכה (יוהכ"פ אות ג, עמוד קיב) עמד בזה, ותירץ, שאפילו למ"ד טומאה דחוויה היא בצבור, וס"ל דגבי טומאה מהדרין אחר כהנים טהורים, אין זה אלא למצוה לכתחלה, אבל בדיעבד אם נעשה הדבר בכהנים טמאים, הקרבן כשר, שטומאה דחוויה היא בצבור. ומשום הכי שפיר תיקנו שחילול השבת יהיה ע"י גדולי ישראל, כדי שלא יבאו להקל בחילול שבת. וכן פסק מרן בש"ע (סי' שכח סעיף יב): כשמחללים שבת על חולה שיש בו סכנה משתדלים שלא לעשות ע"י גוים וקטנים ונשים אלא יעשו על ידי ישראל גדולים ובני דעת. ע"כ.

והרמ"א (סי' שכח סי"ב) כתב, וי"א שאם אפשר לעשות ע"י נכרי בלא איחור כלל, עושים ע"י נכרי. וכן נוהגים. עד כאן. והט"ז השיג על זה, וכתב, שאין ראיה מהנוהגים כן, שאינו מנהג ותיקין, שאע"פ שיכול לעשות ע"י נכרי בלא דיחוי ובלא איחור, מכל מקום ישראל יודרו בדבר ביותר, וכל הזרז הרי זה משוכת. וכן הסכימו הרב אליה רבה (ס"ק יב), והרב תוספת שבת, והגר"ז (ס"ק יג), והרב יד יוסף (ס"ק יב). [וכדברי הרמ"א מבואר בראבי"ה (יומא, ס"ס תקלא), שאם אפשר לעשות במהרה ע"י נכרי, כמו בישראל, יעשה ע"י נכרים. גם יש סמך לדברי הרמ"א ממה שכתב המאירי (יומא פד): וז"ל: "ואין צריך לעשות דברים אלו ע"י גוים או קטנים, אלא אף בגדולים". ויש להזהר שלא לעשותם ע"י נשים, שמתעצלים בדבר, לפי שמפקקים על שאנו מצוים אותן לעשות ואין אנו עושים בעצמינו, דשמא יש סרך איסור בדבר. עכת"ד. אלא שפירשו הוא נגד רוב הראשונים. וכן העיר בזה

שאמרו שאין עושים אלא ע"י גדולי ישראל, אין הפירוש כמו שכ' הרמב"ם, שהם חכמים, אלא ישראל גדולים בשנים. והטעם לפי שאם היינו מרדקים לעשות דברים אלו של סכנת נפשות, ע"י עכו"ם וקטנים, יחשבו הרואים לומר שאין פקוח נפש דוחה שבת ע"י מי שמחוייב במצות, ושמא יגיע הדבר שלא ימצאו שם גוים או קטנים, ויבאו לידי שפיכות דמים. ומיהו ע"י נשים המחוייבות במצות כאנשים לא יאמרו הרואים כאמור, הילכך עושים ע"י נשים. ע"כ. וכן פירש מרן הבית יוסף כדברי הרשב"ץ. וכתב האליה רבה (ס"ק יא), שכדברי הבית יוסף שכתב שגדולי ישראל היינו לאפוקי קטנים, כן כתב הרמב"ן בספר תורת האדם. ושכן משמע בירושלמי. ע"כ. וע' בהר"ן שבת (פרק יד, דף מ ע"א מדפי הרי"ף), וביומא (פד: דף ד ע"ב מדפי הרי"ף). ודו"ק. (וע' בשו"ת זכור ליצחק הררי סי' צג. ודו"ק). והאור זרוע ח"ב (סי' לח) כתב, שלדעת הרמב"ם אף אם נמצא נכרי על דינו, עושים הכל על ידי ישראל דוקא. (ואויל לטעמיה שכתב, שעושים על ידי חכמים דוקא כנ"ל). ובספר קצות השלחן (בבדי השלחן סי' קלה אות ט) כתב, שלדעת הרמב"ם, אפילו אם בא להחמיר על עצמו, לעשות ע"י נכרי או קטן, יש עליו איסור מדברי סופרים, מפני הרואים וכו'. ע"ש. וע' להגאון מהרח"א בספר מקראי קודש (דף קב ע"א), שכתב, אם יש נכרי מוזמן לטפל בחולה שיש בו סכנה, למ"ד שבת דחוויה היא אצל פקוח נפש, לא מחללינו, ולמ"ד הותרה אף בכה"ג מחללינו. ע"ש. גם ראיתי בשו"ת דברי מלכיאל ח"ד (סי' טו) בר"ה ומ"ש בחיבורי, שכתב, דלכאורה אי נימא דס"ל להרמב"ם שבת "דחוויה" אצל פקוח נפש, א"כ מן התורה צריך להדר לעשות הדבר בהיתר כל מה שאפשר, כדאיתא ביומא (ו:). וא"כ איך אפשר שיתקנו לעשות דוקא ע"י גדולי ישראל

כד. כל הזריו לחלל שבת לחולה שיש בו סכנה הרי זה משובח, הילכך מי שאחזו בולמוס ואמדרוהו הרופאים שעליו לאכול גרוגרת אחת לרפואתו, ורצו עשרה בני אדם והביאו לו בזה אחר זה כל אחד גרוגרת אחת, וכל אחד מהם חשב שהוא יקדים לחבריו, ואחר שאכל החולה גרוגרת, הבריא בראשונה, כולם פטורים מכלום, ואדרבה יש להם שכר טוב מאת השי"ת על זריזותם במקום פקוח נפש. (מנחות סד. ש"ע סי' שכח סט"ו. וע"ע בכסף משנה פ"ב מהל' שבת הל' יט) ט"ז.

חיישינן למנהגא כלל, אלא עושים הכל ע"י גדולי ישראל, אפילו אם אפשר ע"י נכרי. ע"כ. וכן כתב בשו"ת אגרות משה חלק ה (סי' כה עמוד צ). וכן עיקר. והנה מה שכתבו רבינו ישעיה הראשון והמאירי, שלא לעשות דברים אלו ע"י נשים, הנה כיום שבבית החולים טיפולים אלו בחולים שיש בהם סכנה נעשים ע"י אחיות, שבקאות במקצוע הרפואה, והן זריזות למלאות המוטל עליהן בתוקף תפקידן, ככה"ג לא גזרו חכמים. ובחידושי הרמב"ן (יומא פד:) כתב, הא דאמרינן דנשים וכותים מצטרפין לדעת אחרת כלומר, שאין מוסרין להן לבדן פיקוח נפש זה לעשות על ידן, פן יתעצלו או יפשעו, אבל מצרפין עמהן ישראל, ומוסרין הדבר לישראל, והכותים והנשים מתעסקים עמהם ישראל, שמכיון שישראל ג"כ עוסק בו, אף הן מודרזין על ידו. ע"ש. וכ"כ בש"ע הגר"ז (סי' שכח סעיף יג), שהנשים מצטרפות עם אנשי ישראל שמוסרים הדבר להן, ומתעסקות על ידן, ואף הן מודרזות ע"י ישראל. ע"ש. וע' בבדי השלחן (סי' קלה סק"ט).

פז) כן כתב הרמב"ם (פרק ב הלכה ז), שכולם "פטורים מכלום", שהרי כולם ברשות הביאו. והנה המעשה רוקח שם כתב, שמלשון זה משמע שיש קצת איסור בדבר, ואע"פ שסיים "שכולם ברשות הביאו", משמע שאין בו שום צד איסור כלל, שהותר מפני פקוח נפש, צ"ל דמ"ש כולם ברשות הביאו לא בא אלא

בשו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן עד). ע"ש. ובאמת שהמאירי עצמו (בשבת קכח:) במשנה דאין מיילדין את הבתמה וכו', פירש כדברי הראשונים. ע"ש. אך יותר מפורש כד' הרמ"א בפסקי ריא"ז (סוף יומא) שכתב, ואין אומרים שיעשו דברים אלו ע"י גוים או קטנים. ומ"מ אם היו נמצאים שם גוים או קטנים עושים על ידם ואין מחללים ע"י גדולי ישראל, שהואיל ואפשר לעשות הדבר בהיתר אין לנו לעשותו באיסור. ע"כ. וכ"כ בשלטי הגבורים (יומא דף ד ע"ב מדפי הרי"ף). וכן כתב בשו"ת גור אריה יהודה (חאו"ח סי' עח), ודחה קושית הט"ז ע"ד הרמ"א. ע"ש. וכתב השבט הלוי שם, שהמנהג כהרמ"א. ובפרט אם עומדים שם ישראלים גדולים שמזרזים את הנכרי. אולם באור זרוע ח"ב (סי' קח) איתא, כתב בתוספות ריב"א, אפילו היכא דאיכא עכו"ם וקטנים מיד בההיא שעתא, אין אומרים להם לעשות, והיינו טעמא שאין לעשות על ידם כדאיתנהו מיד בההיא שעתא, משום דזמנין דליתנהו מיד ואתו לאהדורי בתרייהו ואדהכי והכי יסתכן. ואף היכא דליכא דיחוי כלל, איכא למיחש דאתי לידי דיחוי. ע"ש. וזוהי דעת מרן. ובספר גדולות אלישע (סי' שכח ס"ק כד) הביא מ"ש הכנה"ג, שבזמנינו סמכו לעשות ע"י נכרים היכא דאפשר אף בחולה שיש בו סכנה. וכתב עליו, ולענין הלכה כיון דמרן ורבוותא קמאי ס"ל שיש למחרר לעשות ע"י ישראל בשביל פקוח נפש, לא

נמתין עד הלילה ונמצא שלא לחלל עליו אלא שבת אחת, אלא יעשו מיד
אע"פ שמחללין שתי שבתות:

זו. בשו"ע [דמא] כתב, בשמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה, משתדלין שלא
לעשות ע"י (ב) אינו יהודים וקטנים ונשים אלא ע"י ישראל גדולים ובני דעת,

חומ שני

דמה שהותר לחלל שבת לפיקוח נפש היינו
דוקא שבת אחת אבל יותר משבת אחת לא,
קמ"ל דכל שהוא לפיקוח נפש הותר אפילו
שתי שבתות, וכן משמע מלשון הרמב"ם [דלו]
שסיים "ומחללין עליו אפילו מאה שבתות"
משמע שזה נמי היה הנידון אם מותר לחלל
יותר משבת אחת, ובגמ' קאמר ב' שבתות
והרמב"ם הוסיף מאה שבתות כלומר דכל מה
שצריך לפיקוח נפש הותר אפילו הרבה
שבתות, ולא תימא שרק שבת אחת הותר כמו
שאמרו במס' יומא [דלז] ר' שמעון בן מנסיא
אומר, ושמרו בני ישראל את השבת [דלח]
אמרה תורה חלל עליו "שבת אחת" כדי
שישמור שבתות הרבה, קמ"ל דלאו דוקא
שבת אחת.

ועי' בהלכות חולה, מעוצרת ויולדת ציוס
הכיפורים [דלט], ובשאר תעניות [דמ].

פיקוח נפש ע"י קטנים נשים וגויים

(ב) אינם יהודים. במס' יומא [דמב]
ת"ר, מפקחין פקוח נפש בשבת
והזריז הרי זה משובת, ואין צריך ליטול רשות
מצית דין, הא כיצד ראה תינוק שנפל לים
פורש מצודה ומעלהו והזריז הרי זה משובת
ואין צריך ליטול רשות מצית דין.

עוד תניא שם, מחמין חמין לחולה בשבת צין
להשקותו צין להברותו וכו' מפני שספק
נפשות דוחה את השבת וכו', ואין עושין

פירוש: הא דמותר לחלל שבת על חולה כדי
להוציאו מן הסכנה, אין פירושו
דוקא שלא עתה מן הסכנה שנמצא זה עתה,
אלא אף שצרי לן שלא ילא עתה מן הסכנה,
מ"מ אם תועיל הרפואה של עכשיו שהחולה
יהיה פחות זמן בסכנה גם זה הותר דהכל
זכיל התירא דפיקוח נפש, שמאווים אנו
לעשות כל מה שאפשר שהחולה ילא מן
הסכנה, וכן לפעול להפחית את הזמן של
הסכנה ואין לנו לעשות חשבונות שהיום הוא
לא ימות, ומשו"ה מותר להתחיל כבר בשבת
הראשונה ברפואתו.

אמנם רפואה דידיעין שהוא ממתין אסור
לחלל עליו את השבת, והיינו שידעיין
שהרפואה שיעשו כעת בשבת לא תשנה כלל
את מצבו של החולה, הן לעכשיו למעט את
סכנתו, הן להקדים ולהוציאו מוקדם יותר
מסכנתו, בזה אסור לחלל עליו את השבת.

מ"ב עדיין ל"ב מה שהעמידה הגמ'
דאמדהו לתמניא יומי, וקמ"ל דלא
נימא שלא נחלל עליו שתי שבתות. שהרי כל
ההיתר לחלל עליו את השבת הראשונה הוא
כדי למהר להוציאו מן הסכנה וכנ"ל, וא"כ
מאי נפ"מ שאמדהו לח' ימים או
שאמדהו לג' או ד' ימים הרי כל כמה
שמקדים וממהר להוציאו מן הסכנה מותר
לו לעשותו.

ואפשר דאגב אורחה קמ"ל, דלא תימא

שער הציון

[דלו] פרק ב' הל' ב': [דלז] פ"ה ע"ב: [דלח] שמות ל"א, ט"ז: [דלט] פרק ל"ב ע"ב
רנ"ב: [דמ] פרק ל"ג ע"ב רנ"ח: [דמא] סי' שכ"ח סעיף י"ב: [דמב] פ"ד ע"ב:

וכתב ברמ"א, וי"א דאם אפשר לעשות בלא דיחוי ובלא איחוד ע"י שינוי עושה ע"י שינוי, ואם אפשר לעשות ע"י אינו יהודי בלא איחוד כלל - עושין ע"י אינו

חומ שני

יאמר לו מה לכתוב, ולאחר הכתיבה יראה הישראל מה הגוי כתב, וכן נוהגים בצתי החולים המקפידים על קלה כחמורה. • ובאמור חס הזמן צהול או חס יש חשש אפילו חשש קטן של צהילות צהללתו, אין לעשות חישוצים של מיעוט צחילול שבת, ויש לעשות הכל צאופן היותר טוב והיותר מועיל צהללתו אפילו ע"י ישראל. חול"ה שיש צו סכנה דאין עושין ע"י קטנים, חוץ מהטעם של זריזות צמקום סכנה, מזכר גם הטעם שלא יחשצו הקטנים שמותר לחלל שבת וכנ"ל. אמנם ישנם דברים שהעולם נוהגים לעשות ע"י קטנים לחולים שיש צהם סכנה, ואין זה כדין.

דברים הללו לא ע"י נכרים ולא ע"י כותיים אלא ע"י גדולי ישראל וכו'. וצאמרו צ' פירושים צזה: א', הרמ"ש כתב הטעם משום דזימנין דליתנייהו ואתי לאהדורי צתרייהו ומתוך כך יצוא לידי סכנה. וצנשים הטעם שמא יאמרו שלא ניתן שבת לדחות אף צפיקוח נפש ולכך מוסרים אותה להם ויתעצלו צדבר ומתוך כך יצוא לידי סכנה [דמג]. צ, הרמז"ס [דמד] כתב הטעם צכולס כדי שלא תהא שבת קלה צעיניהם. ובשי"ז [דמה] כתב על מש"כ צרמ"א דחס אפשר לעשות בלא דיחוי ובלא איחוד כלל עושין ע"י עכו"ס, וסיים הרמ"א וכן נוהגין. וכתב הט"ז ע"ז דלאו מנהג ותיקין הוא, דאף שיכול לעשות ע"י אינו יהודי מ"מ הישראל יזרו צדבר יותר, ולכן חס יש אפילו ספק הצלה ויש סכנה צצירור כל הזריז הרי זה משוצה [דמו].

נסיעה בשבת עם ישראל או גוי

זה שנוסעים צשבת עם יולדת או חולה שיש צו סכנה לרופא או לצית חולים עם נהג עכו"ס אע"פ שהט"ז הכריע לעשות ע"י ישראל ולא ע"י עכו"ס, היינו משום דע"י הישראל הם מחללים את השבת יותר מן הנצרך לפיקוח נפש, דהיינו לפעמים חזרתם צשבת אסורה ועוד שאר דברים, ואף צצמקום פיקוח נפש אין להתחשב צזה, מ"מ כיון שאפשר לעשותם ע"י עכו"ס צמקום שאין הזמן דחוק, יש להתחשב צזה. ועוד צצדרך כלל אין כאן רופא מומחה שקצע שהמצב הוא של פיקוח נפש אלא שנראה לצני אדם שהוא מצב של פיקוח נפש, וצזה כתב צציה"ל צצמקום שאפשר ע"י עכו"ס יעשה ע"י עכו"ס.

בתי חולים, מן הראוי להם להעמיד "גוי של שבת" שיעשה צשבת מלאכות אף לחולים שיש צהם סכנה כדי שהישראל ימעט צחילול שבת, צמקרים שלא שייך הטעמים שנתצארו לעיל - חס הזמן לא צהול, וכגון להציא מכשירים לחולה ולחצרו לחשמל וכיוצא צהם, אצל טיפולים רפואיים לחולים שיש צהם סכנה אין להניח לגוי לעשות מהטעמים שנתצארו לעיל.

• ובן מותר להניח לגוי לכתוב צשבת את מימצאי המחלות והרפואות ומידת החוס ולחץ הדם וכיוצ"צ, [וצתנאי שאין הזמן צהול שאז הישראל יעשה], ורופא ישראל

שער הציון

[דמג] מ"צ שס ס"ק ל"ג: [דמד] פרק צ' הל' ג': [דמה] ס"ק ה': [דמו] מ"צ ס"ק ל"ז:

יהודי, (כא) וכן נוהגין, אבל במקום דיש לחוש שיתעצל האינו יהודי אין לעשות ע"י אינו יהודי:

י"ז. בשו"ע [דמח] בתב, כל הזריז לחלל שבת בדבר שיש בו סכנה (כב) הרי זה משובת, אפילו אם מתקן עמו דבר אחר, כגון שפירש מצודה להעלות תינוק שנפל לנהר וצד עמו דגים וכן כל כיוצא בזה:

חומ שני

• (כא) וכן נוהגין. ודע דמש"כ הרמ"א, וי"א דאם אפשר לעשות בלא דיחוי ובלא איחור וכו' ע"י אינו יהודי בלא איחור כלל עושין ע"י אינו יהודי, וכן נוהגין. וע"ז כתב הט"ז דלאו מנהג ותיקין הוא, דאף שיכול לעשות ע"י אינו יהודי מ"מ הישראל יזרז דדבר יותר, עיי"ש. נראה דהני מילי כשהחולה שיש בו סכנה מוטל לפנינו ויש לעשות לו טיפול דחוף להצלתו דאז אמרינן דאם אפשר ע"י גוי בלא איחור, לדעת הרמ"א עושין ע"י גוי, ולדעת הט"ז גם בזה עושים ע"י ישראל, אבל אם ידוע מראש שיש לעשות לחולה טיפול מסוים בקביעות בכל יום כגון שצריך זריקה לתוך הוריד בכל יום מפני הסכנה, או שחולה מסוכן צריך להתחזר למכשיר מסוים בקביעות כל יום לזמן מסוים, מסתברא דמותר לעשות את זה אף לכתחילה לכו"ע ע"י גוי - ודוקא בפיקוח של הישראל - מפני שכל דבר שיש לו תכנית קבועה מה ויכלד לעשות לא שייך בזה בהילות או איחור, ואם ידוע שגוי זה יודע לעשות היטב את הטיפול מותר לעשותו בשבת ע"י גוי, ואז יש להעדיף את הגוי מהישראל לכו"ע, וכאמור דוקא אם הוא נעשה בפיקוח של הישראל.

והזריז הרי זה משובת, ואין צריך לטול רשות מבית דין, הא כיצד ראה תינוק שנפל לים פורש מצודה ומעלהו וכו' ואע"ג דקא צייד כוורי, ראה תינוק שנפל לצור עוקר חוליא ומעלהו וכו' אע"ג דמתקן דרגא, ופרש"י, עוקר חוליא כדי להשפיל שפת הצור ויהא נוח ליכנס.

ודפיי"ז חולה שיש בו סכנה שצריך לאפות לו פת בשבת, או להדליק לו תנור חימום בשבת, ויש לו תנור מקולקל, מותר לתקן את התנור בשבת אף שמתכוין גם שיהיה לו תנור מתוקן.

תינוק שיש חשש סכנה מחמת שמפחד

בתב צמ"צ [דמחט] ננעל הדלת בפני התינוק שובר הדלת ומוציאו אע"פ שהוא מפלל אותם כמין ענים שראויים למלאכה כמין נסרים או קסמים להדלקה אפ"ה מותר השצירה שמא יצעת התינוק וימות, עכ"ל.

תינוק שהוא מפחד שמותר לחלל עליו שבת, היינו שהוא מרגיש יחידי ומחמת כן נכנס בלבו פחד ומצוהל מחמת כן. ועד אימת מיקרי תינוק לענין זה, כל זמן שהוא מצוהל מפחד זה. ואין ענין צהלה מחמת פחד לשאר עניני נער או בתי דלא מיקרי פחד.

קבוץ שנאצד ויש מקום לחוש שנמלא בסכנה וכה"ג בגדול, מותר אף לחלל עליו שבת כדי למוציאו, אם אין אפשרות בלא חילול שבת.

מתקן דבר עם ההצלת נפשות

(כב) הרי זה משובת. צמס' יומא [דמח]

ת"ר מפקחין פיקוח נפש בשבת,

שער הציון

[דמח] סי' שכ"ח סעיף י"ג: [דמח] פ"ד ע"ג: [דמחט] ס"ק ל"ח:

פרק יג

עדיפויות¹ בנסיעה בשבת

יולדת (וכן רופא או אחות) שזמנה בהול, תשתמש ברכב שמצוי לפניה והזריז הרי זה משובח. אך כשהזמן אינו בהול יש לבחור ברכב ובנהג הממעטים בחילול שבת. והנה סדר העדיפויות:

נהג נכרי

א. לנסוע עם נהג נכרי^א (ויעויין במוספים וביאורים בסוף הספר סימן כ"א אם יש לשלם מחיר יקר עבור נסיעה עם נכרי).

• א. כמבואר ברמ"א סימן שכ"ח סעיף י"ב שכתב וז"ל, "ויש אומרים דאם אפשר לעשות בלא דיחוי ובלא איחור על ידי שינוי, עושה על ידי שינוי. ואם אפשר לעשות ע"י אינו יהודי בלא איחור כלל עושים ע"י אינו יהודי, וכן נוהגים. אבל במקום דיש לחוש שיתעצל האינו יהודי אין לעשות ע"י אינו יהודי", עכ"ל. ולכן בעניננו, אם הזמן אינו בהול מצוה לנסוע עם נהג נכרי. ואפילו לשיטת השו"ע שכתב שם שלא לעשות ע"י אינו יהודי, ביולדת מודה שמצוה לעשות ע"י אינו יהודי, שהרי כתב בסימן ש"ל א', "בכל מה שיכולים לשנות משנים". וא"כ כ"ש, אם אפשר לעשות ע"י נכרי שעדיף לעשות החילול שבת על ידו, ואעפ"י שכתב הט"ז (הביאו המשנ"ב שכ"ח בס"ק ל"ז) שהישראל יזדרז יותר. נראה דבנסיעה לבי"ח לא שייך זה, דלא צריך לכך זריזות מיוחדת. ונהג מונית לא מרע לאומנותיה ויחשוש מלהתרושל במלאכתו, כשהיולדת נוסעת יחד עמו. ויעויין אשל אברהם (בוטשאטש), סימן ש"ל שכתב דיולדת הצריכה מרק בשבת יבשל נכרי, גם לדעת הט"ז, הבאנו דבריו להלן פרק ל"ז הערה ו'. וכפרט שבנסיעה עם נהג יהודי ישנם חילולי שבת מיותרים כגון כיבוי המכוננית, נסיעה בדרך ארוכה יותר, הדלקת נורות מיותרות וכדומה.

וכל זאת ניתן למנוע כשהנהג נכרי. ולפעמים קורה שהצירים נפסקים באמצע הדרך, יעויין לעיל פרק ג' הערה ב'. ויעויין בפ"ז הערה ה' שיש אופן שאין לנסוע עם נהג יהודי.

בעניין האם להתקשר לנהג נכרי שספק אם יענה לטלפון, או להתקשר ליהודי שוודאי יענה, יעויין במוספים וביאורים בסוף הספר סימן כ'.

1. preferences

ב. שא"ל. חולה שיש בו סכנה, האם מותר לחלל שבת בשבילו רק בדברים שבמניעתם יש חשש סכנה, או אף בשאר דברים הצריכים לו.

תשובה. מותר לחלל שבת לצורך חולה שיש בו סכנה אף בדברים שאין במניעתם חשש סכנה לחולה, וכל דבר שיש בו עכ"פ צורך מעט לחולה, ושיש במניעתו גרימת חולשה לחולה, מותר לעשותו בשבילו כדרך שעושה בחול.

ג. שא"ל. המטלפן לרופא או אמבולנס לצורך חולה שיש בו סכנה, או לצורך יולדת, האם צריך להרים את השפופרת בשינוי, או על ידי שני בני אדם, וכן המסיע את החולה או את היולדת, האם צריך להשתדל לעשות את מלאכות השבת בשינוי.

סכנה, משתדלין שלא לעשות ע"י א"י וקטנים ונשים, אלא ע"י ישראל גדולים ובני דעת, ודלא כהרמ"א שם שכתב שאם אפשר לעשות ע"י א"י בלא איחור כלל, עושין ע"י א"י במקום שאין לחשוש שיתעצל, שנראה שזהו דוקא צרכיו ממש, אבל לרשום מידת חומו וכדומה, אף במקום פקוח נפש לא יעשה לכתחילה אלא ע"י גוי. ולכתחילה צריך להכין מהדקים מיוחדים לרשום מידת החום בלא חילול שבת, ורק אם לא הכין ירשום ע"י גוי, ואם אין גוי ירשום ע"י ישראל במקום פקוח נפש. וה"ה לשאר צרכים כגון אלו שאינם צרכיו ממש.

ובביאור שיטת מרן שכתב שלעולם עושין זאת ע"י ישראל דוקא, תמהו האחרונים מדוע לעשות ע"י ישראל אף במקום שאפשר ע"י גוי בלא איחור. והנה מלבד מש"כ בכ"י שם בטעם הדבר בשם הרא"ש דחיישינן שמא יתעצל, ובשם הרמב"ם הביא דהיינו משום שלא תהא שבת קלה בעיניהם, נראה עוד לבאר בטעם הדבר, שכיון שאין כאן סתם מעשה היתר, אלא יש כאן מצוה גדולה של הצלת נפשות, מדין לא תעמוד על דם רעך, אין לו לדחותה וליתן לגוי שיעשנה, אלא יזכה הוא במצוה, ואין לו לחוש לאיסור, כיון דהוי במקום פיקוח נפש. וכן מצינו לענין יבום בחייבי לאוין, דקי"ל שמצות יבום דוחה את איסור הלאו, ומדאורייתא מתייבמת, ורק מדרבנן אינה מתייבמת גזירה אטו ביאה שניה, כמבואר ביבמות כ' ע"ב. והנה לכאורה כיון שאפשר בחליצה מדוע מתייבמת מדאורייתא, ואף מדרבנן גזרו רק אטו ביאה שניה, ועל כרחך שכיון שיש כאן מצות יבום, ואם יחלוץ יפסיד את המצוה, שחליצה במקום יבום לאו מצוה היא כמבואר ביבמות כ"א ע"א, יש לו לייבם כדי לקיים את המצוה. וה"ה לכאן, שיש לו לקיים את מצות לא תעמוד על דם רעך, ולהחיות נפש מישראל.

בשבת, ועוד נראה שאפילו לטעם התוס' שהוא משום דמינכר שהוא לרפואה, נראה דהיינו דוקא בזמנם, שלא היו עושים כן אלא החולים, ולכן ניכר שעושה לרפואה, אבל היום שגם הבריאים עושים כן לחימום בעלמא, שוב לא שייך טעם זה, וכמבואר בשו"ע בסימן שכ"ח סעיף ל"ז שכל שגם הבריאים עושים כן לא גזרו בו. ולכן יש להתיר להשתמש בבקבוק זה כשהוא סגור.

ומותר אף למלאות בקבוק זה בשבת, אף ששומר שם על חום המים, ואין בזה משום הטמנה, וכמו שנתבאר לעיל בפרק י"ז תשובה י"א לענין מילוי בקבוק טרמוס בשבת, ע"ש.

ב. בשו"ע בסימן שכ"ח סעיף ד' כתב, מכה של חלל אין צריך אומד, שאפילו אין שם בקיאים וחולה אינו אומר כלום, עושים לו כל שרגילים לעשות לו בחול. ומשמע אעפ"י שאין בו סכנה במניעת הדבר ההוא, כיון שהחולי יש בו סכנה ויש בדבר צורך קצת, ורגילין לעשות לו בחול, עושים גם בשבת. וזו דעת הרמב"ן, וכפירוש המ"מ והובא בכ"י שם. ואמנם כמה אחרונים כתבו להחמיר עכ"פ באיסור של תורה, שלא לעשות אא"כ יש במניעתו חשש סכנה, כיון שיש פוסקים האוסרים כשאין חשש סכנה, וכ"כ בבאה"ל שם ד"ה כל, ובכה"ח שם אות כ"ד, מ"מ נראה שכיון שדעת מרן להתיר בזה, יש להתיר עכ"פ דבר שיש במניעתו חולשה לחולה, ואפשר שמתוך זה יבוא לידי סכנה, וכגון צרכיו של החולה, דהיינו צורך אכילתו וכדומה, אבל דברים שאינם צרכיו ממש, כגון לרשום את מידת חומו וכדומה, אין לעשות אא"כ יש במניעתם משום פיקוח נפש.

ונראה שה"ה לענין מש"כ מרן בשו"ע שם סעיף י"ב, כשמחללין שבת על חולה שיש בו

תשובה. המחלל שבת בשביל פיקוח נפש לקרוא לרופא או להסיע חולה או יולדת, אין צריך לעשות את המלאכות בשינוי, אלא יעשה את כל המלאכות כדרכו. והוא הדין לשאר דברים שצריך לחלל שבת לצורך חולה או יולדת שיכול לעשות כדרכו, ורק במה שעושים ליולדת בשעת הלידה יש לשנות במקום שאפשר. •

ד. שא"ה. עד איזה גיל יש לקטן דין חולה שאין בו סכנה.

תשובה. קטן עד שלוש עשרה שנה נחשב לחולה שאין בו סכנה, ומותר לעשות בשבילו כל מה שמותר לעשות לחולה שאין בו סכנה.

ה. שא"ה. נכרי שבישל אוכל בשבת לצורך חולה שאין בו סכנה, האם הכלים שבישל בהם צריכים הכשר כדין גיעולי נכרים.

וכמ"ש בשו"ע בסימן שכ"ח סעיף י"ז. וכשאינן נכרי מותר אף לישראל לעשות מלאכה דאורייתא כלאחר יד, וכמ"ש הרמב"ן בספר תורת האדם, וראה גם בשו"ע הגר"ז בסימן שכ"ח סעיף י"ט, ובאגלי טל מלאכת טוחן סעיף י"ח וס"ק ל"ח, ע"ש.

והנה יש לעיין במה שכתב מרן שם בסעיף מ"ב, אסור לדחוק כריסו של תינוק כדי להוציא הרעי. ומקורו מהרמב"ם בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה ל"א, ושם מבואר שהטעם הוא משום שחיקת סממניו, וקשה כיון שקטן חשיב חולה שאין בו סכנה, הרי בחולה שאין בו סכנה לא גזרינן משום שחיקת סממניו, כמבואר ברמ"א שם בסעיף י"ז ובאחרונים שם. ובספר תהלה לדוד עמד בזה, וכתב לחלק בין צורך אכילה של הקטן שמותר, לשאר צרכיו שאסור, ע"ש. אמנם באו"ה סימן נ"ט סעיף כ"ח, שהוא מקורו של הרמ"א (ראה במג"א שם), התיר לעשות לו כל צרכיו, וכן מוכח מהרמ"א בסימן רע"ו סעיף א', שהתיר הדלקת הנר לצורך קטן, ע"ש. ואפשר שאעפ"י שקטן נחשב חולה שאב"ס ואין בו גזירת שחיקת סממניו, היינו דוקא דלא גזרינן שמא פעם אחרת יבוא לשחוק סממניו, אבל אם יש חשש שמא כעת ישחוק סממניו, וכגון בנידון דידן, שיש חשש שדחיקת הכרס לא תועיל ויבוא כעת לשחיקת סממניו, בזה גזרינן אף לקטן. ולפ"ז הוא הדין לכאורה שאין להשתמש במד"חום וכדומה בפי הטבעת של תינוק כדי שיוציא הרעי, וצ"ע למעשה.

ה. בשו"ע סימן שכ"ח סעיף י"ט כתב, חולה שאין בו סכנה מותר בבישולי עכו"ם. וכתב שם במ"ב

ג. בשו"ע בסימן ש"ל סעיף א' כתב, יולדת הרי היא כחולה שיש בו סכנה, ומחללין עליה השבת לכל מה שצריכה, ומ"מ בכל מה שיכולים לשנות משנין. ופירשו המפרשים שהטעם שצריך לשנות, הוא מפני שכאב היולדת דבר טבעי הוא, ואין אפילו אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו בה לשנות, והובא במג"א שם. אבל בכל חולה שיש בו סכנה אין צריך שינוי, ואעפ"י שהרמ"א בסימן שכ"ח סעיף י"ב כתב שאף בכל חולה שיש בו סכנה צריך שינוי, כבר כתב המ"מ בפרק ב' מהלכות שבת הלכה י"א שמהרמב"ם מוכח שאין צריך לשנות בכל חולה, וראה גם בכה"ח בסימן שכ"ח אות ע"ד, ע"ש.

ומכל מקום נראה שכל החילוק הוא דוקא ביולדת בשעת הלידה, שכיון שעצם הלידה דבר טבעי הוא ואין החשש גדול החמירו בו חכמים, אבל קודם הלידה, שיש יותר חשש שתסתכן אם לא יעשו את הדברים הראויים לה, דינה ככל חולה שיש בו סכנה, שמחללין עליו את השבת בלא שינוי, ולכן מותר לטלפן לרופא וכדומה אף לצורך יולדת ללא כל שינוי.

ד. הרמ"א בסימן שכ"ח סעיף י"ז כתב בשם הראשונים שסתם צרכי קטן כחולה שאין בו סכנה דמי, ולכן התיר לומר לגוי לבשל לקטן שאין לו מה לאכול. והנה יש שרצו לומר שקטן נחשב חולה שאין בו סכנה רק עד תשע או עשר שנים. אך נראה מסתימת כל הפוסקים שכל קטן עד י"ג שנה דינו כחולה שאין בו סכנה, ומותר לעשות לו כל מה שמותר לעשות לחולה שאין בו סכנה, כגון לומר לנכרי לעשות מלאכה דאורייתא בשביל החולה,